

/Részlet/
[...]

által történik. Ha az *áldozat* rá sem figyel, akkor nem számít. Kultúrák születnek és meghalnak. A magyar nyelv és kultúra olyan itt, mint a bélyeg a filatelistának.

A kiselejtezett könyvek helyébe újak kerülnek. Hiszen a könyvtárak alapterülete nem nő. Az olvasók ízlése, kultúrája változik. A széplelkű laikusnak ez barbár viselkedés, a könyvtárosnak rutin.

Csatlós János

özvegye őrzi férje hagyatékát, mint a pompeji katona. Levelek százait Weöres Sándortól, Illyés Gyulától, Orbán Ottótól, Domokos Mátyástól. Csatlós Jánost, ha hétköznapi felelőtlenséggel használom a szót, nevezhetném még barátomnak is. Egyszer-kétszer minden hónapban találkoztunk. Mint két hajótörött egy lakatlan szigeten. Nem éltünk egy világban. Ő beszélt valami Eötvös Kollégiumról meg valami Európa Kiadóról. Én is mondtam a magamét. Mondjuk (neki „valami”) Jászi Oszkárt. Hogy úgy mondjam, egymásra voltunk utalva. Adtuk a folyóiratokat egymásnak, olvasta leveleit a svéd és magyar irodalom berkeiből, meg verseket (a közös) Orbán Ottótól és Bakától. Fordításait mutogatta (élete végén főleg Krúdyt fordított, de József Attilát és Radnótit is, meg a svéd Delblancot magyarra). Az egyik utolsó nagyobb lélegzetű könyv, amit olvasott, az a Háború és béke volt. Evvel búcsúzott a világtól.

Elegánsan gonoszkodott velem. *Nézd Miklós, nem tudok én jól franciául, csak ahogy te magyarul.* (Nem volt ez dicséret, pedig A három testőrt és a Nyolcvan nap a világ körül ő fordította magyarra.)

Idézett franciákat és latinokat. Ezeket csak néha értettem, azt hiszem, élvezte. (Horatius svéd fordításával elégedetlen volt, hát abba is belevágott.) De a hajótöröttek óvatossága megvolt bennünk, vigyáztunk arra, hogy túlságosan meg ne sértsük egymást ezen a lakatlan szigeten. És ha látta, hogy haragszom, mesteri büszkesége ellenére kimagyarázta magát (bocsánatot sosem kért). De konfliktusaink igazán csak a rendszerváltás után voltak. Nem voltunk már menekültek. Kimagyarázkodásai hízelegtek nekem. Kellettem neki.

Hetvenedik születésnapjára kétnyelvű emlékkönyvet szorgalmaztam, amelybe nagy nevű svéd és magyar esztéták írtak. A könyvhöz készítettem egy (addig) teljes Csatlós-bibliográfiát. Hetvenéves születésnapját a Magyar Házban tartottuk. Négy évtizedes svédországi tartózkodásom második látogatása volt ott. (Először Csoóri Sándor szerzői estjére mentem el. Sándorral találkoznom kellett, hiszen ifjúságom nagy sikerélménye fűződött hozzá: 1955-ben, harmadik gimnazista koromban **Eörsi István** tanárom meghívására többek között Csoóri Sándor látogatta meg gimnáziumunkat. Akkor láttam először igazi költőt.)

Kassák Lajos meg **Eörsi** tanár úr nem voltak olyan petőfis típusok. Különösen **Eörsi** nem, aki újra le merte – éppen akkor – fordítani magyarra a legszebb magyar verset: Shelley/Tóth Árpád *Óda a nyugati szélhez*-jét. Ezt az ifjúkori szemtelenség-

gét Arany János Hamletjének és Szentivánéji álmának csodálatos megbecstelenítésével toldotta meg néhány éve. Csoóri első kötete, a *Felszállott a madár* gimnazista éveim vége felé jelent meg. Csoóri szanatóriumban töltötte a Rákosi-idők jó részét, és igazán csak kijöve utána döbbsen rá, hogy a valóság és a Szabad Nép cikkei, hogy úgy mondjam, eltérnek egymástól. Falujába hazatérve megdöbbenve szemlélte a parlagon hagyott földeket. *Ki volt e földek gyilkosa?* kérdezi könyvbe *kinyomtatva*. A gimnázium tanulmányi versenyén Csoóri kötetéről írtam, meg is nyertem a versenyt, igaz, az első díjat nem osztották ki.

A Magyar Ház. Extra Hungariam non est vita. **Eörsi** tanár úr azt mondja, igaz a zsidókról, de nemcsak azokra vonatkozik, hogy *aki a rész szemszögéből ítéli meg az egészet, az maga zárja gettóba magát*. Ha csak magyar volnék, bizonyára én is odajárnék.

(Mért nem jártam a Magyar Házba? Ha bús bocskoros vagy lengyel nemes lettem volna, lett volna jogom/merszem kimondani: *lengyel értékrendszerhez igazodó lengyelnek lenni anakronizmus*. János járt a Magyar Házba, de sohasem kérdezte, hogy én mért nem teszem. Talán tudta, miért? Vagy nem ott akart velem találkozni? Oda esetleg egy másik János járt?)

A Csatlós János halála előtti évben a Balti-tenger egyik szigetének, Ålandnak (pontosabban a sziget déli felének) voltam ideiglenes kulturális vezetője. Egy gyönyörű késő nyári hétvégén bukkant fel nálunk feleségével, Évával, ez volt élete utolsó nagyobb útja. Beutaztuk a szigetet. Este még (egy szélmalom mellett és a telihold alatt) vörös bort iszogatva olvasta újabb József Attila-fordításait. Mikor kettesben voltunk, elmondta gyógyíthatatlan betegségét, s hogy Magyarországra többet nem mehet.

Élete utolsó nagy műve az 1740-ben született Carl Michael Bellmannak az énekeskönyve volt, amelyet János irányításával jeles magyarországi költők ültettek át magyarra. A kötet 1993-ban jelent meg. Pestről szinte az utolsó pillanatban küldtettem el a könyvet. Mondják, hogy halálos ágyán a sajtóhibákat kereste.

Akkor voltam nálatok először Vásárhelyen. Gondolataimban már ott eltemtem. De visszatértemkor még élt. Amikor végre rászántam magam, hogy meglátogassam, felhívtam Péter fiát, aki tudomásomra hozta, hogy apja azon éjszaka elhunyt.

Az éjjeliszekrényén talán a Bellman-kötet feküdt. Azé a Bellmané, aki a XVIII. század kocsmáit, szajháit, szennyes utcáit énekelte meg. Csak hétköznapok voltak nála. Szebb jövő, feltámadott a tenger, az nem. (Persze ő is bevándorlók sarja: *A nagyapa nagyapja még Bréma környéki német jobbágy volt, a nagyapja apja Svédországba költözött, és szabómester lett Stockholmban. A nagyapa az uppsalai egyetemen a latin ékesszólás professzora, és ez a tetőpont. Az ő fiának már csak egy fantáziátlan tisztviselőkarrierre futotta, és Carl Michaelnak bizonyára még rosszabbul ment volna a sorsa, ha – mint ahogy elvárták volna tőle – ezen a pályán marad.*)

Ő lett a nemzeti költő, akit ma is (mondhatnám nemzeti dalként) énekelnek a svédek. (A himnuszt csak a sportversenyeken.)